

สวัสดิการครอบครัวและเด็ก ในสังคมไทย*

ปฐมภรณ์ บุษปธำรง
ภาควิชาสังคมศาสตร์และ
การเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

บทความนี้ประมวลภาพการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวในสังคมไทย สภาพปัญหาอันเป็นที่มาของสวัสดิการครอบครัวและเด็กซึ่งตอบสนองต่อความจำเป็นของครอบครัวในสังคมไทยในปัจจุบัน ครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัยและมีหน้าที่ในการช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้โดยการผลิตและกล่อมเกลาสมาชิกใหม่แก่สังคม ครอบครัวที่ดีและปราศจากการใช้ความรุนแรงย่อมนำไปสู่สังคมที่ดี อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงเชื่อว่าทุกครอบครัวหรือสมาชิกทุกคนของครอบครัวจะสมบูรณ์แบบเสมอไป ครอบครัวบางครอบครัวหรือสมาชิกบางคนของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็ก อาจมีปัญหที่ต้องการแก้ไขความบกพร่อง ปัญหาเหล่านี้หากปล่อยไว้ก็อาจนำไปสู่ปัญหาของสังคมนั้น ๆ ได้ การแก้ไขปัญหหรือข้อบกพร่องนี้ ครอบครัวหรือเด็กอาจทำได้เอง อย่างไรก็ตาม บุคคลอาจมีปัญหที่ต้องการความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งอาจเป็นองค์กรของรัฐหรือเอกชนก็ได้

การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวข้างต้นถือว่าการให้บริการสวัสดิการครอบครัวและเด็กที่มีขึ้นเพื่อให้แต่ละบุคคลและครอบครัวสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมด้วยดี โดยผู้ให้บริการประยุกต์เทคนิคและวิธีการทางสังคมสงเคราะห์ ที่มุ่งช่วยให้แต่ละบุคคล กลุ่มชน และชุมชน ได้รับบริการตรงตามความจำเป็นและตรงกับปัญหา บริการเหล่านี้มีทั่วไปในนานาประเทศและประเทศไทย

คำสำคัญ : สวัสดิการครอบครัวและเด็ก, วิธีการทางสังคมสงเคราะห์

๑. คำนำ

ครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัยและมีหน้าที่ในการช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้โดยการผลิตและกล่อมเกลาสมาชิกใหม่แก่สังคม ครอบครัวที่ดีและปราศจากการใช้ความรุนแรงย่อมนำไปสู่สังคมที่ดี อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงเชื่อว่าทุกครอบครัว

หรือสมาชิกทุกคนของครอบครัวจะสมบูรณ์แบบเสมอไป ครอบครัวบางครอบครัวหรือสมาชิกบางคนของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กอาจมีความบกพร่องหรือปัญหาที่ต้องการบำบัดและแก้ไขความบกพร่อง เหล่านี้หากปล่อยไว้ก็อาจนำไปสู่ปัญหาของสังคมนั้น ๆ ได้ การแก้ไขปัญหหรือข้อบกพร่องนี้

ครอบครัวหรือเด็กอาจทำได้เอง อย่างไรก็ตาม บุคคลอาจมีปัญหอาจต้องการความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งอาจเป็นองค์กรของรัฐหรือเอกชนก็ได้

การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวข้างต้นถือว่าการให้บริการสวัสดิการครอบครัวและเด็กที่มีขึ้นเพื่อให้แต่ละบุคคลและครอบครัว

* บรรยายในการประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐

สามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมด้วยดี โดยผู้ให้บริการประยุกต์เทคนิคและวิธีการที่มุ่งช่วยให้แต่ละบุคคล กลุ่มชน และชุมชนได้รับบริการตรงตามจำเป็นและปัญหาบริการเหล่านี้มีทั่วไปในนานาประเทศและประเทศไทย

๒. การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวในสังคมไทย

ในสังคมมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมและมีหน้าที่หลักในการสร้างสมาชิกใหม่และสนองความจำเป็นพื้นฐานของสมาชิกใหม่ อันประกอบไปด้วย

๑) ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค อันเป็นปัจจัยสี่

๒) ความต้องการด้านอารมณ์ และจิตใจ

๓) ความต้องการความมั่นคง และจิตใจ

๔) ความต้องการความสำเร็จ

๕) ความต้องการการยอมรับทางสังคม ทั้งนี้รวมถึงการเคารพในตนเองและผู้อื่น และ

๖) การมีบทบาทส่วนร่วมในสังคม

จากการศึกษาเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์อาจสรุปความต้องการของมนุษย์ไว้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ความต้องการทางกาย (physical needs) เช่น ความหิว

ความกระหาย ความต้องการอุณหภูมิในระดับสม่ำเสมออันพอเหมาะแก่ร่างกาย ความต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บ ความต้องการการพักผ่อน ความต้องการออกซิเจน ความต้องการการขยับถ่าย ตลอดจนความต้องการปัจจัย ๔ อันได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และอาหาร

๒. ความต้องการทางด้านจิตใจและอารมณ์ (psychological and emotional needs) เช่น ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ ความมั่นคงปลอดภัย

๓. ความต้องการทางสังคม (social needs) เช่น การได้รับความยกย่องนับถือในครอบครัว สังคม การได้รับเกียรติและการนับหน้าถือตาจากบุคคลในสังคม การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลและสังคม ตลอดจนมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับบุคคลทุกชั้นเพศ ระดับอาชีพ และวัย รวมทั้งความต้องการอื่น ๆ อีก ฯลฯ

ความต้องการของสมาชิกในสังคมนั้นอาจมองได้ในลักษณะของความต้องการของบุคคลในวงจรชีวิตครอบครัว

โมนิกา แมกโกลดริค (Monica McGoldrick, 1989) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ **The Changing Family Life Cycle: A Framework for Family Therapy** ว่าสมาชิกในครอบครัวนั้นมีความต้องการแตกต่างกันตามวงจรชีวิตครอบครัว คือ วัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยแต่งงาน วัยที่เป็น

พ่อแม่ วัยที่ลูกของตนแต่งงาน และวัยชรา ความต้องการในแต่ละช่วงชีวิตนี้จะต่างไป วัยทารกและวัยเด็กนั้นต้องการความอบอุ่นจากพ่อแม่ ความต้องการทางร่างกาย วัยแต่งงานจะเป็นการปรับตัวกับคู่สมรส การแบ่งเวลาในการทำงาน และชีวิตครอบครัวและญาติ วัยที่เป็นพ่อแม่ก็จะเป็นช่วงที่คู่สมรสอาจต้องการคำปรึกษาในการขัดเกลา ลูก ๆ ในเวลาเดียวกันก็ต้องทำมาหากินเพื่อสนองความต้องการในชีวิตของตนอีกด้วย วัยที่ลูกของตนแต่งงานนั้น พ่อแม่ก็จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่ลูกของตนมีได้ อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ทั้งยังต้องให้คำปรึกษาคู่สมรสอีกด้วย ในวัยชราคนชราาก็จะมีความต้องการแตกต่างไปจากวัยอื่นคือต้องการดูแลและเอาใจใส่

ความต้องการของมนุษย์และครอบครัวตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นความต้องการที่มีอยู่คู่สังคมมนุษย์ซึ่งนับวันจะได้รับการตอบสนองจากสถาบันครอบครัวเองน้อยลงไป ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาการเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมซึ่งมีผลต่อสภาพสังคมและครอบครัว ตัวอย่างที่เห็นชัดได้แก่ การศึกษาในอดีตนั้นสังคมไทยลูกได้รับการศึกษาจากบ้านหรือจากครอบครัวเป็นหลักนับแต่แรกเกิด ลูกสาวได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักดูแลบ้านเรือนจากพ่อแม่ พ่อจะอบรมสอนลูกชายของตนให้รู้จักรับผิดชอบครอบครัว ดูแล

และช่วยเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ วัตถุประสงค์ที่ให้การศึกษแก่ลูก ทางด้านการกลมเกลียวจิตใจให้ ละเอียดอ่อน และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคม ผลทางลบคือ การเปลี่ยนแปลงในบทบาทของสมาชิก ในครอบครัวซึ่งในบางครั้งก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างสมาชิก เหล่านั้น ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขในเวลาอันเหมาะสม ก็อาจนำมาซึ่งปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาที่สมาชิกในครอบครัวมีความ รู้สึกถูกละทิ้ง ปัญหาการหย่าร้าง

ในสังคมไทยปัจจุบันอยู่ใน ระหว่างการแปรสภาพจากสังคม เกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งและขยาย ตัวทางอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงนี้ อย่างน้อยที่สุดได้มีผลต่อ โครงสร้างและสภาพครอบครัวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่ง ที่ตั้งของอุตสาหกรรมและธุรกิจที่ เกี่ยวข้อง ผลกระทบนี้มีทั้งด้านบวก และด้านลบ ผลทางบวกคือ การ ขยายตัวทางเศรษฐกิจ ผลทางลบ คือการเปลี่ยนแปลงบทบาทของ สมาชิกครอบครัว ซึ่งในบางครั้ง ก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่าง สมาชิกเหล่านั้น ปัญหาเหล่านี้หาก ไม่ได้รับการแก้ไขในเวลาอันเหมาะสม อาจนำมาซึ่งปัญหาอื่น ๆ ได้

ต่อมาเมื่อสังคมพัฒนาสู่ภาค เมืองมากขึ้นก็มีปัญหาต่าง ๆ ตาม มา เช่น ปัญหาความแออัด ปัญหา

ความยากจน ปัญหาการว่างงาน และปัญหาอื่น ๆ สภาพเหล่านี้มีผล ทำให้ครอบครัวไม่สามารถสนอง ความต้องการของสมาชิกได้อย่างทั่วถึง

ภายใต้สภาพสังคมที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบัน หากความต้องการของ สมาชิกสังคมดังกล่าวมิได้รับการ ตอบสนอง ปัญหาที่ตามมาอาจแบ่ง ได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๑. *ปัญหาส่วนตัว* คือปัญหา เด็กและสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การติดเหล้า ติดยาเสพติด ปัญหา ความยากจนส่วนตัว เด็กขาดการ ดูแลอบรม การใช้อาชญากรรมต่อสมาชิกในครอบครัว (emotional abuse) การทุบตี (physical abuse)

๒. *ปัญหาครอบครัว หรือ ปัญหาครอบครัวแตกแยก* ได้แก่ การแยกทาง การหย่าร้าง การละ ทิ้งเด็กและคู่สมรส โดยจงใจ การ เลิกร้างโดยไม่ได้ตั้งใจ

๓. การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทยสู่สังคมอุตสาหกรรม

ลักษณะของครอบครัวไทยใน อดีตมักจะเป็นครอบครัวขยาย ซึ่ง หมายถึงครอบครัวประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก รวมทั้งญาติ พี่น้อง เช่น พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย

การมีระบบครอบครัวขยาย ทำให้ครอบครัวเป็นปีกแผ่นและ มีการช่วยเหลือในหมู่ญาติ ผล ประการหนึ่งที่ตามมาคือ สมาชิก ของครอบครัวซึ่งเป็นเด็กจะได้รับ

การดูแลจากพ่อแม่และญาติอย่าง ใกล้ชิด ตลอดจนการที่สมาชิกของ ครอบครัวช่วยดูแลเกื้อกูลซึ่งกันและ กัน

การให้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ชายและเด็กหญิงไม่เหมือนกันเลย ที่เดียว เด็กชายมักถูกอบรมให้เป็น ผู้รับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจ กล่าว คือ เรียนรู้และสามารถที่จะหาเลี้ยง ครอบครัวได้ ในขณะที่เด็กหญิงเรียน รู้ที่จะเป็นผู้ดูแลครัวเรือน ทั้งนี้มีได้ หมายความว่า เมื่อเด็กหญิงเหล่านี้ โตขึ้นแล้วจะไม่มีส่วนในการหาเลี้ยง ครอบครัว

หากชายหญิงสมรสกัน เมื่อ แต่งงานแล้ว ฝ่ายชายมักจะไปอยู่ ครอบครัวของฝ่ายหญิง ซึ่งรวมถึง พ่อแม่ของหญิงนั้นด้วย อันเป็นผล ทำให้คู่สมรสที่อยู่กับพ่อแม่ของหญิง นั้นดูแลพ่อแม่เมื่อท่านชราภาพหรือ ยามเจ็บป่วย ขณะเดียวกันเมื่อคู่ สมรสนี้มีลูก พ่อแม่มักจะช่วยเลี้ยง บุตรหลานของตน

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส อาจเป็นไปในลักษณะดังนี้ ฝ่ายชาย มักจะทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว หน้าที่หลักของฝ่ายหญิงคือการดูแล บ้านเรือน เลี้ยงดูลูก และปรนนิบัติ สามีอย่างใกล้ชิด นอกจากนั้นแล้ว หญิงก็ยังช่วยครอบครัวทางด้าน เศรษฐกิจด้วยโดยการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและออกไปช่วย งานในไร่นา

การที่สังคมมีลักษณะเป็น สังคมเกษตรกรรม ซึ่งการทำงานจะ

มีในทีนา ไร่ สวนของตนเอง มีส่วนให้ความแน่นแฟ้นและความอบอุ่นภายในครัวเรือนมีมากขึ้น เพราะการทำงานของสามี บุตร และญาติเป็นไปอย่างใกล้ชิดกัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เมื่อสังคมเปลี่ยนสภาพจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรม สภาพการณ์นี้ดูเหมือนจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เนื่องมาจากการทำงานส่วนใหญ่ มีได้อยู่ในไร่นาอีกต่อไป ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๔. ลักษณะครอบครัวไทยในสังคมยุคก้าวสู่อุตสาหกรรม

อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมอย่างจริงจังตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ เมื่อประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก ที่นอกจากจะมุ่งหนักในการเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณการผลิตด้านเกษตรแล้วยังส่งเสริมอุตสาหกรรมด้วย นับแต่นั้นมาการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมก็มากขึ้น

การขยายตัวด้านอุตสาหกรรมมีส่วนทำให้บุคคลที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมเข้ามาทำงานด้านอุตสาหกรรม ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครหรือบริเวณใกล้เคียง ภาวการณ์นี้ทำให้มีการอพยพจากแหล่งที่อยู่ต่างจังหวัดเข้าสู่บริเวณที่อุตสาหกรรมหนาแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นตลาดงาน

ผู้อพยพเข้าสู่เมืองหลวงบาง

คนไม่อาจนำพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่อาศัยอยู่กับตนมาด้วย ผลประการหนึ่งที่ตามมาก็คือ ลักษณะครอบครัวเริ่มเปลี่ยนจากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) ซึ่งประกอบไปด้วยสามีภรรยาและอาจรวมถึงลูกของตนด้วยเท่านั้น

ผลอีกประการหนึ่งของการที่สังคมเปลี่ยนสภาพจากสังคมเป็นอุตสาหกรรมก็คือ การเปิดโอกาสให้มีครอบครัวเดี่ยวที่คู่สมรสทั้ง ๒ ฝ่ายทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งโดยปรกติแล้วจะเป็นการทำงานนอกครัวเรือน เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งที่ตามมาก็คือ การที่สามีและภรรยาในครอบครัวเดี่ยวต้องออกทำงานนอกบ้านซึ่งเป็นปรากฏการณ์ในสังคมไทยที่พึงพิจารณา เนื่องจากการทำงานนอกบ้านของผู้ชายและผู้หญิงส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและมิติของงาน ตลอดจนประเด็นที่พาดพิงเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิขั้นพื้นฐาน ตลอดจนมิติหญิงชายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในกระแสสตรีนิยม เช่น โอกาสและความก้าวหน้าในการทำงาน สิทธิในการเข้าถึงการศึกษา การได้รับความเป็นธรรมในการทำงาน

สำหรับครอบครัวเดี่ยว (โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีลูกอยู่ด้วย) ที่คู่สมรสทั้ง ๒ ฝ่ายมีพื้นเพมาจากต่างจังหวัด บางครอบครัวมีความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้ภรรยาต้องช่วยหารายได้เพื่อจุนเจือครอบครัว เมื่อเกิดความ

จำเป็นเช่นนี้ขึ้น ถ้าเป็นในอดีตการหารายได้เพิ่มเติมมักจะอยู่ในรูปของการทำงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือการช่วยทำงานในไร่นา เหตุการณ์นี้ไม่ทำให้ภรรยาต้องออกนอกบ้าน โอกาสที่ความใกล้ชิดของสมาชิกในครอบครัวยังคงเดิมจะมีอยู่สูง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการช่วยหารายได้เพิ่มเติมอาจเป็นไปในรูปของการไปทำงานด้านอุตสาหกรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ภรรยาต้องออกทำงานนอกบ้าน สิ่งที่จะตามมาก็คือ โอกาสที่สมาชิกของครอบครัวจะอยู่ใกล้ชิดเหมือนเดิมก็ลดน้อยถอยลง

เมื่อคู่สมรสที่มีชีวิตแบบครอบครัวเดี่ยวมีลูก และทั้ง ๒ ฝ่ายต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ภารกิจเกี่ยวกับครอบครัวของเขาจะมีมากขึ้น ความหนักหน่วงของภารกิจที่เพิ่มขึ้นนี้จะมีมากขึ้นเพียงโดยอ้อมขึ้นอยู่กับว่าจะมีคนช่วยปฏิบัติหรือไม่ หรือมีการแบ่งงานที่ดีหรือไม่ ถ้าหากมีคนช่วยเหลือหรือมีการแบ่งภารกิจอย่างเหมาะสมโอกาสที่บทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวยังอบอุ่นและแน่นแฟ้นในอดีตก็จะมีอยู่สูง

ส่วนคู่สมรสที่ไม่มีผู้ช่วยปฏิบัติภารกิจที่เพิ่มขึ้นหรือไม่มีการแบ่งงานที่ดีนั้น ก็อาจประสบปัญหาที่มีผลเฉพาะตัวบุคคล หรือต่อคุณภาพของความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนหน้าที่ของครอบครัว ตามที่กล่าวข้างต้น (ซึ่งอาจเป็น

หน้าที่สากลหรือหน้าที่ตามประเพณีก็ได้) ปัญหาเหล่านี้รวมถึงความตึงเครียดอันเกิดจากการที่ภรรยาซึ่งทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้านเกิดความเหน็ดเหนื่อยไม่สามารถดูแลและให้ความอบอุ่นแก่สามีและลูกได้เต็มที่ ตามที่สามีและลูกคาดหวังจนทำให้บุคคลเหล่านี้คิดว่าตนเองถูกละทิ้งและต้องไปแสวงหาสิ่งทดแทนนอกบ้าน

สภาพสังคมอุตสาหกรรมมีส่วนทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างบทบาทคู่สมรสด้วย ในเรื่องนี้ **เดนีสกินเนอร์ (Denise Skinner)** กล่าวว่า สภาพสังคมอุตสาหกรรมซึ่งต้องการให้ชายหญิงมีบทบาทเท่าเทียมกันทำให้คู่สมรสเกิดการตำหนิติเตียนตนเองที่ไม่สามารถเป็นได้ทั้งพ่อแม่ที่ดีตามค่านิยมเดิมและเป็นทั้งคนงานที่มีความสามารถในสังคมสมัยใหม่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะตามค่านิยมเดิมนั้น เน้นความสำเร็จของชายที่ทำงาน และให้หญิงมีความสามารถในการทำอาหาร ดูแลบ้านเรือน และเลี้ยงดูลูก (Denise Skinner, 1983, p. 93)

ครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมมีจำนวนไม่น้อยที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวเหล่านี้อาจประสบปัญหาการขาดการให้การสนับสนุนทางด้านจิตใจ กล่าวคือ ขาดผู้ที่จะให้คำปรึกษาและช่วยปรับทุกข์เมื่อมีปัญหา

๕. ครอบครัวในสังคมร่วมสมัย

๑) ครอบครัวที่มีปัญหาหย่าร้างหรือแยกกันอยู่

ครอบครัวประเภทนี้มีมากในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อดังกล่าว สมาชิกในครอบครัวอาจมีปัญหาทางด้านอารมณ์และปัญหาทางพฤติกรรม เมื่อมีการหย่าร้าง หรือการแยกกันอยู่เกิดขึ้น

ในส่วนของพ่อแม่แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อตนแยกทางกับคู่สมรสก็คือ ความกดดันทางอารมณ์ เช่น ความโกรธ ความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดกับคู่สมรสของตน หากความโกรธนั้นมีมากก็จะกลายเป็นการแสดงออกที่ไม่เป็นมิตร เช่น การใช้ถ้อยคำที่รุนแรง ความปรารถนาที่จะให้ผู้ที่แยกทางไปจากตนเสีย ฯลฯ

ในส่วนของเด็กแล้ว การหย่าร้างหรือการแยกทางของพ่อแม่จะมีผลต่อตัวเด็กด้วย คือปัญหาความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ปัญหาความรู้สึกขัดแย้งระหว่างพ่อและแม่ ปัญหาทางอารมณ์อันเป็นผลจากการหย่าร้างหรือแยกทางของพ่อแม่ โดยมากปัญหาอาจบานปลาย เด็กจะพยายามปรับตนเข้ากับฝ่ายที่ตนไปอยู่ด้วยและจะมีความรู้สึกสูญเสียผู้ที่ตนรักไปในเวลาเดียวกัน ความรู้สึกเหล่านี้จะฝังรากลึกอยู่ในจิตใจและความรู้สึกของเด็กแม้ว่าเขาจะเติบโตแล้วก็ตาม

๒) ปัญหาครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง

การใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นอีกประเภทหนึ่งของปัญหาครอบครัวที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน ปัญหานี้หากเกิดขึ้นในครอบครัวใดและไม่มีการแก้ไขตั้งแต่ต้นแล้ว ปัญหาอาจบานปลายเป็นปัญหาการกระทำทารุณกับคู่สมรสของตนได้

การรุนแรงในครอบครัวอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึงการกระทำทารุณกับลูกและคนชราที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันก็เป็นได้

บาร์บารา สตาร์ (Barbara Star) ได้ให้ลักษณะของครอบครัวที่ใช้ความรุนแรงไว้ ดังนี้

- มีการใช้กำลังระหว่างผู้มีอำนาจในบ้านมากที่สุดกับผู้ที่มีอำนาจน้อยที่สุด (เช่น สตรี คนชรา)
- ความรุนแรงในครอบครัวอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึงการกระทำทารุณกับลูกและคนชราที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันก็เป็นได้
- การใช้ความรุนแรงในครอบครัวมักเกิดขึ้นหลาย ๆ ครั้งอาจอยู่ในรูปของการใช้กำลัง การใช้ถ้อยคำสบถและถ้อยคำที่รุนแรง (Barbara Star, 1987, p. 469)

๓) ครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นคนที่การอยู่ในบ้าน ก็อาจเป็นเหตุทำให้เกิดปัญหาครอบครัวได้ กล่าวคือ สมาชิกในครอบครัวเดี่ยวรู้สึกว่าเป็นภาระของครอบครัวที่จะต้องดูแลคนพิการ ส่วนผู้พิการเองก็จะรู้สึกอึดอัดใจมากเพราะเขาจะไม่มีโอกาสได้รับมิตรชอบต่อตน

เองและไปทำกิจกรรมที่ตนเองต้องการไม่ได้

๔) ครอบครัวที่มีปัญหาทางจิตใจและอารมณ์

อลิซ วอยด์แลนด์ และคณะ (Alice Voiland et al.) ได้จัดประเภทของครอบครัวที่มีปัญหาทางจิตใจไว้ ๔ ประเภท คือ

๔.๑ Perfectionist Families

๔.๒ Inadequate Families

๔.๓ Egocentric Families

๔.๔ Unsocial Families

(Alice Voiland et al., 1980, pp. 196-208)

๔.๑ Perfectionist Families

เป็นครอบครัวที่ต้องการให้ลูกของตนประสบความสำเร็จมาก ๆ ครอบครัวชนิดนี้เป็นครอบครัวที่คาดหวังในตัวเด็กสูงและทำให้เด็กมีปัญหาทางจิตใจ

๔.๒ Inadequate Families

เป็นครอบครัวที่ขาดการสนับสนุนและการดูแลอย่างเพียงพอ ทำให้มีปัญหาการพัฒนาทางกายและใจ นอกจากนี้ ครอบครัวประเภทนี้ยังเผชิญปัญหาเรื่องการมีรายได้น้อยอีกด้วย ปัจจัยนี้อาจนำไปสู่วิกฤตการณ์ในครอบครัวได้

๔.๓ Egocentric Families

เป็นครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับตนเองมากเกินไป เน้นความสำเร็จด้านการงาน (มักเป็นมากในสังคมสมัยใหม่) และเน้นที่การนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว สิ่งเหล่านี้หากครอบครัวใดเน้นมาก

เกินไปก็จะทำให้เกิดความตึงเครียดในครอบครัวได้ เด็กที่เกิดมาก็จะมีได้รับการตอบสนองตามความต้องการโดยธรรมชาติของเขาเท่าที่ควรและอาจมีปัญหาทางอารมณ์ได้ หากพ่อแม่ไม่แบ่งเวลามาดูแลเด็กบ้าง

๔.๔ Unsocial Families

เป็นครอบครัวที่ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและจากญาติของตนเอง ครอบครัวประเภทนี้มีลักษณะต่างจากประเภทที่กล่าวมาแล้ว คือมักเป็นครอบครัวที่ยากจน ไม่มีการจัดการบ้านให้ผาสุก และอาจมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม หลายครั้งเด็กในครอบครัวเหล่านี้ต้องกลายเป็นเยาวชนอาชญากร เพราะยากจนและขาดที่พึ่งพิง

ครอบครัวดังที่กล่าวมานี้ เป็นครอบครัวที่มีปัญหาในสังคมสมัยใหม่ นับว่าปัญหาเหล่านี้จะทวีความสำคัญมากขึ้น จึงเป็นเหตุทำให้มีการจัดบริการสวัสดิการครอบครัวและเด็กขึ้น เพื่อช่วยบรรเทาและแก้ไขปัญหาคือครอบครัวเหล่านี้

หากเด็กมิได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมและเติบโตมาในสภาพครอบครัวที่มีปัญหาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ปัญหานี้อาจมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาเด็กขาดการดูแล ปัญหาเด็กเร่ร่อน

ในสภาวะการณ์สังคมปัจจุบัน

ปัญหาอันเกิดจากเด็กและครอบครัวมิได้จำกัดวงเฉพาะเด็กเชื้อชาติไทยเท่านั้น แต่ยังขยายวงกว้างไปถึงกลุ่มต่างชาติที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยด้วย

หากศึกษาสภาพปัญหาที่ครอบครัวในยุคปัจจุบันจำต้องเผชิญ อาจแบ่งได้ด้วยวิธีการหลายด้านด้วยกัน โดยทั่วไปอาจแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ครอบครัวที่สมาชิกเผชิญปัญหาภายในครอบครัว ครอบครัวที่จัดได้ว่าเป็นปัญหาในกลุ่มนี้มี ๓ ประเภท คือ

๑.๑ Completed Families

(หรือ Adequate Families) คือครอบครัวที่มีทุกอย่างพร้อมมูล แต่มีวิกฤตการณ์เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างกะทันหัน ทำให้เกิดความรู้สึกคับแค้น เช่น การตายของสมาชิกในครอบครัว มีผลต่อสภาพจิตใจของสมาชิก ทำให้สมาชิกของครอบครัวโศกเศร้ามาก และอาจมีอาการทางจิตได้ เช่น เกิดอาการจิตหลอน เกิดความกลัวว่าตนเองต้องเผชิญต่อโลกต่อไป

๑.๒ Chaotic Families

คือครอบครัวที่ขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัวเอง ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและมีความตึงเครียดภายในครอบครัว เช่น เด็กวัยรุ่นที่ต้องการคำอธิบายสิ่งต่าง ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวเขา ต้องการการยอมรับและเป็นวัยที่เด็กแสวงหาเอกลักษณ์ของตน

๑.๓ Neurotic Families คือ ครอบครัวที่มีความกังวล ครอบครัวประเภทนี้มักจะมีลักษณะที่เรียกว่า “Perfectionist Families” หรือพ่อแม่คาดหวังในตัวลูกสูงมาก ทำให้ครอบครัวไม่มีความสุขเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม มีข้อวิพากษ์เกี่ยวกับการใช้วิธีวิเคราะห์ครอบครัวโดย มาร์กาเรต อี. เรย์มอนด์ และคณะ (Margaret E. Raymond et al. 1980, pp. 418-427) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า ครอบครัวประเภทนี้จะมีภาวะพอจะลำดับได้ดังนี้

ก) สมาชิกในครอบครัวรู้สึกอึดอัดและรำคาญใจ

ข) สมาชิกในครอบครัวเริ่มแสวงหาข้อมูล ปรีกษาหรือระบายความอึดอัดนี้ให้กับบุคคลอื่น เช่น ญาติ แพทย์ประจำครอบครัว (family doctor) หากไม่มีญาติ แหล่งสมาชิกจะไปปรึกษาก็คือ กลุ่มวิชาชีพ เช่น แพทย์

ค) สมาชิกในครอบครัวจะปฏิเสธและพยายามแสดงว่าครอบครัวของตนไม่มีปัญหา หรือถ้ายอมรับว่ามีปัญหาก็คจะพยายามแสดงว่าปัญหานั้นน้อยนิด

ง) ผู้ป่วยในครอบครัวกลายเป็นภาระสำหรับครอบครัวมากขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกโกรธและความสัมพันธ์ในครอบครัวอาจขมขื่นมากขึ้น

จ) หากผู้ป่วยมีอาการหนักถึงกับต้องเข้ารับการรักษาในโรง

พยาบาล สมาชิกในครอบครัวจะรู้สึกละอายใจตนเอง อับอายขายหน้า และเศร้าสร้อยที่ตนมีสมาชิกที่ป่วยทางจิตไม่สามารถดูแลได้

ฉ) สมาชิกในครอบครัวรู้สึกสับสน เมื่อสมาชิกที่เจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาลและครอบครัวขาดสมาชิกไป

ช) ชั้นนี้เป็นชั้นที่สมาชิกในครอบครัวยอมรับความจริงว่าสมาชิกในครอบครัวมีปัญหาทางจิต

กลุ่มที่ ๒ ครอบครัวที่ขาดผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัวหรือขาดการดูแลอย่างเพียงพอ

๒.๑ Broken Families เป็นครอบครัวที่มีความแตกร้างอยู่ภายในและเด็กไม่ได้รับการดูแลอย่างเพียงพอทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น ครอบครัวที่หย่าร้าง

๒.๒ Uncompleted Families (หรือ Inadequate Families) เป็นครอบครัวที่ขาดคนดูแลทั้งด้านการเติบโตทั้งกายและใจ

กลุ่มที่ ๓ ครอบครัวที่มีผู้นำเพียงคนเดียวหรือไม่มีเลย

๓.๑ Single Parent Families ครอบครัวที่มีผู้นำเพียงคนเดียวโดยมากแล้วปัญหาของครอบครัวประเภทนี้คือ การขาดรายได้ที่เพียงพอเพื่อนำมาใช้จ่ายในการดูแลบุตร

๓.๒ Childless Families ครอบครัวที่ไม่สามารถมีลูกได้ ครอบครัวประเภทนี้มักจะมีภักัดตันสูงเพราะคู่สมรสมีความรู้สึกที่ว่าตนไม่สามารถมีบุตรได้

๓.๓ Parentless Families

ครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ ครอบครัวประเภทนี้ก่อให้เกิดปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า หากไม่มีญาติพี่น้องมาช่วยดูแลเด็กเหล่านี้มักถูกส่งตัวเข้าสถานสงเคราะห์เพื่อรับการเลี้ยงดู

ปัญหาครอบครัวที่กล่าวมานี้ หากมิได้รับการรักษาและช่วยเหลืออย่างเหมาะสมแล้วก็เป็นปัญหาลูกกลมต่อสังคมส่วนรวมได้ ทั้งนี้ อาจพิจารณาถึงสภาพครอบครัวที่เปลี่ยนไปเปรียบเทียบกับสมัยโบราณ เหตุใดในสภาวะการณ์ปัจจุบันครอบครัวจึงประสบปัญหา โดยเฉพาะปัญหาเด็กกำพร้าในสังคมไทยปัจจุบันซึ่งรวมไปถึงการติดยาเสพติด ปัญหาการขาดการดูแลจากทางบ้าน เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีประเด็นครอบครัวแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองและทำงานอย่างผิดกฎหมาย ครอบครัวเหล่านี้อาจประสบปัญหาด้านสุขภาพอนามัย มีความจำเป็นในการรับสวัสดิการครอบครัว และเด็กและครอบครัวที่ประสบภัยพิบัติในกรณีของสึนามิ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความจำเป็นในการได้รับความช่วยเหลือและเยียวยาในระยะยาว

“สวัสดิการเด็ก” เป็นการจัดบริการทางสังคมให้แก่เด็กและเยาวชนที่ขาดการดูแลจากครอบครัวของเขา บริการนี้ยังจัดให้เด็กในกรณีที่ชุมชนไม่สามารถจะจัดหา

ทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดจนให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพแก่เขาได้ บริการทางสังคมเหล่านี้มุ่งช่วยเหลือและสนับสนุนให้มีการพัฒนาการทางวัฒนธรรมสำหรับเด็ก ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงสถาบันทางสังคมที่มีอยู่ให้มีสภาพดีขึ้นและแก้ปัญหาสังคมโดยส่วนรวม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาอันเกิดจากความยุ่งยากด้านสัมพันธภาพภายในครอบครัว

สำหรับขอบเขตของสวัสดิการเด็กนั้น อัลเฟรด คาดูชิน (Alfred Kadushin) ได้อธิบายประเภทของการให้บริการสวัสดิการเด็กออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

๑. **บริการสนับสนุน** (supportive services) เป็นบริการที่มุ่งช่วยเหลือ สนับสนุนและส่งเสริมพ่อแม่ในการตอบสนองความต้องการของบุตรธิดา สำหรับบริการประเภทนี้ได้แก่

๑.๑ บริการให้คำปรึกษาแก่เด็กในบ้านศูนย์สุขภาพจิต

๑.๒ บริการป้องกันเด็กที่ถูกกระทำชำเราหรือถูกละทิ้ง (Protective Services for Abused and Neglected Children)

๑.๓ บริการสำหรับพ่อแม่นอกสมรส (unmarried parents)

๒. **บริการเสริม** (supplementary services) เป็นบริการที่เสริมการดูแลเด็กหรือมาทดแทนข้อจำกัดของพ่อแม่ในการดูแลบุตรบริการในประเภทนี้ได้แก่

๒.๑ โปรแกรมส่งเสริมรายได้ (income supplementary programs) เช่น Aids to Families with Dependent Children ในสหรัฐอเมริกา

๒.๒ บริการแม่บ้าน (homemaker services)

๒.๓ บริการเลี้ยงเด็กกลางวัน (daycare service)

๓. **บริการที่จัดให้เด็กที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้หรือบริการทดแทน** (services for children away from home หรือ substitute care services) บริการประเภทนี้ครอบคลุมไปถึง

๓.๑ บริการฝากเลี้ยงเด็กตามบ้าน (foster care)

๓.๒ บริการบุตรบุญธรรม (adoption)

๓.๓ บริการอุปการะเด็กเป็นกลุ่ม (group care services) ได้แก่ สถานที่อาศัยฉุกเฉิน (emergency shelters) บ้านที่รับเลี้ยงเด็กเป็นกลุ่ม (group homes)

๓.๔ บริการอุปการะเด็กในสถานสงเคราะห์ (children's institutions) ศูนย์ให้ที่พักและการบำบัดทางจิต (residential treatment centers)

ในส่วนของ “สวัสดิการครอบครัว” นั้น อัลเฟรด คาดูชิน ได้อธิบายว่าเป็นบริการที่ให้แก่ครอบครัว และอยู่ในรูปของการช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจนที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว (singleparent fami-

lies) เช่น บริการ AFDC (Aid for Families with Dependent Children) นอกจากนั้นยังหมายความรวมถึงสวัสดิการครอบครัว บริการให้คำปรึกษาคู่สมรส เช่น Family Service Association of America ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นไปอย่างราบรื่น บริการนี้จัดอยู่ในบริการสนับสนุน (support services) เนื่องจากปัญหาครอบครัวและเด็กนั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันมาก การช่วยเหลือครอบครัวและเด็กจึงต้องเป็นไปในเวลาเดียวกัน

การให้สวัสดิการครอบครัวนี้ วอลเตอร์ ไฟร์แลนเดอร์ (Walter Friedlander 1980, pp. 346-364) ได้กล่าวไว้ว่า เป้าหมายของการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวนั้น ก็เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวให้พัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างน่าพึงพอใจและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น องค์กรที่ให้บริการทางสวัสดิการครอบครัวในภาคปฏิบัติมักให้บริการทางด้านความช่วยเหลือทั่วไป เช่น AFDC ให้คำปรึกษาการช่วยเหลือด้านการเงิน ภาคเอกชนมักให้บริการในรูปของการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว ปัญหาการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ปัญหาสุขภาพ การให้บริการแม่บ้าน (homemaker services) การให้บริการผู้สูงอายุ การให้บริการด้านกฎหมาย

๖. การให้สวัสดิการและความช่วยเหลือครอบครัวและเด็กในประเทศไทย

ก. ระบบการให้สวัสดิการครอบครัวและเด็กในสังคมสมัยโบราณ

การให้สวัสดิการสำหรับครอบครัวและเด็กในประเทศไทยในอดีตอยู่ในระบบสังคมโบราณ กล่าวคือ ครอบครัวและเด็กได้รับความช่วยเหลือจาก

๑) กลุ่มเครือญาติ ชุมชน และเพื่อนบ้านใกล้เคียง และ/หรือ

๒) เจ้าผู้ครองนครและวัง

การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่ญาติเกิดขึ้นจากลักษณะของครอบครัวไทยที่เป็นครอบครัวขยาย (extended families) ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกของครอบครัวเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญาติของตนเอง ตลอดจนมีการเกี่ยวพันซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น ผู้ใหญ่ให้การอบรมและความช่วยเหลือแก่ลูกหลานของตน และเมื่อลูกหลานเติบโตแล้วพวกเขาจะให้ความช่วยเหลือแก่ญาติผู้ใหญ่ของเขาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ความสัมพันธ์เหล่านี้มีส่วนช่วยแก้ไขและเยียวยาความบกพร่องและปัญหาให้แก่ครอบครัวและเด็ก

ลักษณะอีกประการหนึ่งที่ระบบครอบครัวไทยเดิมหรือครอบครัวในสังคมเกษตรกรรมมีอยู่คือ การหล่อหลอมบทบาทที่ต่างกันระหว่างชายและหญิง การหล่อหลอมนี้มีผลในการ

ช่วยการสนองความต้องการของครอบครัวและเด็กในเวลาเดียวกัน นอกเหนือจากการได้รับการดูแลในหมู่เครือญาติแล้ว ชุมชนและเพื่อนบ้านใกล้เคียงก็ยังมีส่วนในการสนองความต้องการของครอบครัวอีกด้วย วัดเป็นสถานที่ที่บุตรได้รับการศึกษาและกลุ่มเกลาทางสังคมทั้งเป็นที่ให้ความมั่นคงทางจิตใจแก่ครอบครัว เป็นแหล่งกิจกรรมที่ครอบครัวได้กระทำร่วม เช่น การทำบุญ ฟังธรรม

ข. การให้บริการสวัสดิการครอบครัวและเด็กสมัยหลังเลิกทาส

รัฐบาลไทยเริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังในการให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวและเด็กไม่ว่าจะโดยทางตรงและทางอ้อม เมื่อประมาณ ๖๐ กว่าปีมานี้เอง และปรากฏว่ามุ่งไปที่เด็กก่อน

บทบาทรัฐเกี่ยวกับการให้สวัสดิการเด็กในระยะเริ่มแรกดูเหมือนจะเป็นไปในรูปของความพยายามที่จะป้องกันเด็กไม่ให้มีภัยมากกว่าที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือโดยตรง ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๔๗๑ เพื่อป้องกันมิให้มีการค้าประเวณีหญิงและเด็ก และประมาณ ๑๐ ปีต่อมา รัฐก็ตราพระราชบัญญัติควบคุมเด็กและนักเรียน พ.ศ. ๒๔๘๑ มุ่งที่จะควบคุมให้สวัสดิการการศึกษาและฝึกอบรมแก่เด็กที่ขาดบิดามารดา

รวมถึงเด็กเร่ร่อนด้วย

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นไม่นาน รัฐก็เข้าไปมีบทบาทอย่างจริงจังในการให้บริการสวัสดิการเด็กโดยการจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์ขึ้นด้วยความมุ่งหมายประการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาและดูแลเด็กกำพร้าซึ่งในขณะนั้นอยู่ในความควบคุมดูแลของฝ่ายเอกชนและมีอยู่อย่างดาษดื่น

รูปแบบของการที่รัฐให้ความช่วยเหลือแก่เด็กโดยหาที่พักพิงได้ขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งสถานที่พักพิงให้แก่เด็กในที่ต่าง ๆ ของประเทศ

ความช่วยเหลือที่รัฐมีให้แก่เด็กนั้นมีได้อยู่ในรูปของการให้ที่อยู่อาศัยโดยตรงแต่อย่างเดียวนั้น ความช่วยเหลือยังปรากฏในรูปแบบอื่นด้วย เช่น การให้เงินเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ (Foster homes) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ รัฐบาล (โดยผ่านกรมประชาสงเคราะห์) จ่ายเงินช่วยค่าเลี้ยงดูเด็กเดือนละ ๕๐๐ บาท สำหรับเด็กแต่ละคนให้แก่ครอบครัวอุปถัมภ์

ความช่วยเหลือที่รัฐมีให้แก่เด็กนั้นไม่ได้จำกัดเพราะเด็กที่ขาดไร้ผู้ปกครองเท่านั้น รัฐยังให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่อยู่กับครอบครัวของเขาด้วย ความช่วยเหลือนี้อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การให้การกู้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ยเพื่อใช้ในการศึกษาและให้คำรักษาพยาบาล

นอกจากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น รัฐยังได้พยายามที่จะคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อาจถูกรับเป็นบุตรบุญธรรมโดยการตั้งพระราชบัญญัติการรับบุตรบุญธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยการช่วยกลั่นกรองผู้ที่ขอรับบุตรบุญธรรม

การให้ความช่วยเหลือแก่เด็กยังมีอยู่ในรูปอื่น ๆ ด้วย เช่น การให้ความช่วยเหลือและฟื้นฟูเด็กพิการ การคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กที่มีปัญหาความประพฤติ การคุ้มครองป้องกันเด็กไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือของผู้แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ตลอดจนการควบคุมส่งเสริมสถานรับเลี้ยงเด็กและสถาบันสงเคราะห์เด็กเอกชน

นอกจากการให้บริการสวัสดิการเด็กแล้ว รัฐยังให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวด้วย โดยเฉพาะครอบครัวที่ยากจนและมีปัญหา เช่น การให้เงินสงเคราะห์ครอบครัวที่ยากจน บริการให้คำปรึกษา ทางโทรศัพท์ อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับการให้บริการสวัสดิการเด็กแล้ว ก็นับได้ว่า การให้บริการสวัสดิการครอบครัวเกิดขึ้นล่าช้าทีเดียว ดังจะเห็นได้ว่า โครงการสงเคราะห์ครอบครัวมีขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ นี้เอง บริการสงเคราะห์ครอบครัวโดยมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาดังนี้

ก) ความเดือดร้อนของผู้มีรายได้น้อยซึ่งต้องประสบเคราะห์กรรม

ต่าง ๆ กรณีที่หัวหน้าครอบครัวไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวได้เนื่องจากถึงแก่กรรม ต้องโทษจำคุก ชราภาพ พิกการทุพพลภาพ หรือเจ็บป่วยร้ายแรง ด้วยการให้การสงเคราะห์เป็นเงินสิ่งของ

ข) การรักษาพยาบาลให้คำแนะนำปรึกษา รวมทั้งสนับสนุนด้านการประกอบอาชีพอันเป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวช่วยตนเองได้ และป้องกันมิให้ครอบครัวแตกแยก

ใน พ.ศ. ๒๕๒๖ กรมประชาสงเคราะห์ได้ขยายขอบเขตความช่วยเหลือให้กว้างขึ้นโดยการดำเนินการโครงการที่เรียกว่า “โครงการสงเคราะห์ครอบครัวตามแผนการเข้าถึงประชาชน (Outreach Program for Rural Families)”

โครงการนี้กรมประชาสงเคราะห์จะส่งบุคคลากรไปเยี่ยมเยียนและสงเคราะห์ครอบครัวในส่วนภูมิภาค

การให้บริการสวัสดิการครอบครัวและเด็กของรัฐบาลไทยเกิดโดยทางอ้อมจากการที่รัฐให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรเอกชนที่ทำงานเสี่ยงกับการสงเคราะห์ครอบครัวและเด็ก ความช่วยเหลือนี้มีทั้งในรูปของเงินช่วยเหลือและการช่วยอำนวยความสะดวกในการขอคำอนุญาตเข้าเมืองให้แก่อาสาสมัครจากต่างประเทศที่เข้ามาทำงานด้านสังคมสงเคราะห์

หากมองภาพการให้บริการสวัสดิการครอบครัวและเด็กโดยรัฐจากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความช่วยเหลือของรัฐเป็นไปอย่างจำกัดในระยะแรก และก็ค่อยขยายกว้างออกไปมากขึ้น แต่ดูเหมือนยังไม่เต็มที่นัก จะด้วยประการใดก็ตามพอจะกล่าวได้ว่า สิ่งที่รัฐได้ทำมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันก็มีประโยชน์อยู่มากทีเดียว อย่างน้อยที่สุดรัฐก็ได้ช่วยเด็กที่มีความบกพร่องและปัญหาบางคนให้ได้มีที่พักพิงไม่ว่าจะชั่วคราวหรือระยะยาวก็ตาม เงินช่วยเหลือเลี้ยงดูที่รัฐจ่ายให้แก่ครอบครัวอุปถัมภ์ก็ช่วยให้มีการอุปถัมภ์เด็กมากขึ้น เงินกู้ยืมไม่มีดอกเบี้ยเพื่อใช้ในการศึกษา ซึ่งถึงแม้จะน้อยนิดไม่น่าจะเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ (การศึกษาระดับอุดมศึกษาคนละไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท การศึกษาระดับต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาคนละไม่เกิน ๕๐๐ บาท) ก็ยังช่วยเหลือเด็กยากจนได้หลายคนทีเดียว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ มีการกู้ยืมเงินประเภทนี้ถึง ๙๙ ราย

นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงเรื่องการจัดสวัสดิการครอบครัวและเด็กให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร รวมถึงผู้มีรายได้น้อย ตลอดจนการพัฒนาวิชาชีพในลักษณะสหวิทยาการเพื่อรองรับมิติที่หลากหลายของปัญหาครอบครัวและเด็กในสังคมไทยปัจจุบัน.

เอกสารอ้างอิง

๑. กฤตยา อาชวนิจกุล และ พันธุ์ทิพย์ กาญจนจิตรรา สายสุนทร. คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในมิติสุขภาพและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์, ๒๕๔๘.
๒. มุลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง. ผู้หญิงกับเทคโนโลยีสร้างลูก. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์, ๒๕๕๐.
๓. Friedlander, Walter. Introduction to Social Welfare. Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc., 1980.
๔. Skinner, Denise. Dual-Career Families: Strains of Sharing. Stress and the Family: Volume I Coping With Normative Transitions. McCubbin Charles R. Figley (Ed.). New York: Burnner/Mazel, 1983.
๕. Star, Barbara. Domestic Violence. Encyclopedia of Social Work. (18 ed.). Silver Spring, Maryland: NASW, 1987.
๖. Voidland, Alice L. *Et al.* A Classification of Disordered Family Types. Social Work with Families: Theory and Practice. Carlton E. Munson (Ed.). New York: The Free Press, 1980.

Abstract

Family and Child Welfare in Thai Society

Pattamaporn Busapathumrong

Associate Fellow of the Moral and Political Science, The Royal Institute, Thailand

Thai society has experienced family changes as the result of some factors such as industrialization and urbanization. This article focuses on family change in Thai society resulting in some family problems and the emergence of the family and child welfare in Thailand. This also includes the development of family welfare to serve family functions as well as providing counseling for families and children in need of help. The services on family and child welfare cover both in areas of domestic and international.

Key words: family and child, social welfare approach